

ARRELS HISTÒRIQUES DE LA NOSTRA CRISI ECOLÒGICA

LYNN WHITE JR

1907-1987, Estats Units.

El 1967 Lynn White va escriure a la revista "Science" [155 (1967) 1203-1207] un article que es va convertir en una referència clàssica. White va dir que els nostres estils de vida i formes de relació amb la natura depenien del que pensem i creiem col·lectivament, i que, per canviar les nostres formes de relacionar-nos amb la natura, hem de començar per canviar allò que en pensem i en creiem. White opina –i tracta de mostrar– que la visió de fons i els axiomes judeocristians subjacents en món occidental són els culpables de l'actual crisi ecològica mundial. Presentem un extracte del text.

Hauríem d'observar amb certa profunditat històrica, els supòsits que impliquen la tecnologia i la ciència modernes. La ciència ha estat tradicionalment aristocràtica, especulativa, intel·lectual en el seu propòsit; la tecnologia s'atribueix a les classes baixes, és empírica i orientada envers l'acció. La sobtada fusió d'aquestes dues àrees cap a la meitat del segle XIX veritablement està relacionada amb les revolucions democràtiques contemporànies i una mica anteriors que, reduint les barreres socials, tendien a sustentar una unitat funcional entre el cervell i la mà. La nostra crisi ecològica és el producte d'una cultura democràtica emergent, completament nova. El punt rau en si un món democratitzat pot sobreviure a les seves pròpies implicacions. Presumiblement no podem, a menys que reconsiderem els nostres axiomes.

La visió medieval de l'ésser humà i de la natura.

El que les persones facin amb la seva ecologia depèn del que pensem sobre ells mateixos en relació al món que els envolta. L'ecologia humana està profundament condicionada per les creences sobre la nostra naturalesa i destí, és a dir, per la religió. Pels occidentals això és evident a l'Índia o Ceilan. Això és igualment cert per nosaltres i pels nostres avantpassats medievals.

La victòria del cristianisme sobre el paganisme va ser la major revolució psíquica en la història de la nostra cultura. Avui s'ha posat de moda dir que, per a bé o per a mal, vivim en l'"era postcristiana". És cert que les formes del nostre llenguatge i pensament han deixat de ser cristianes però, en opinió meua, l'essència roman sorprenentment semblant a la del passat. Els nostres hàbits quotidians d'acció, per exemple, estan dominats per una fe implícita en un progrés perpetu, desconeguda tant per l'antiguitat grecoromana com per Orient. Això està arrelat en la

teologia judeocristiana i no se'n pot separar. El fet que els comunistes ho comparteixin, deixa en evidència el que es pot demostrar en moltes altres àrees: que el marxisme i l'islam són heretgies judeocristianes. Avui continuem vivint, com ho hem fet durant 1.700 anys, en un context format en la seva major part per axiomes cristians.

Què va dir el cristianisme al poble sobre les seves relacions amb l'ambient? El cristianisme va heretar del judaisme una concepció del temps no repetitiva i lineal, i una notable història de la creació. Un Déu amorós i totpoderós havia creat la llum i la foscor, els cossos celestials, la terra i totes les seves plantes, animals, aus i peixos. Finalment, Déu va crear Adam i, després d'una reflexió, Eva per evitar que l'home estigués sol. L'home va anomenar tots els animals, establint així el seu domini sobre ells. Déu va planificar tot això, explícitament en benefici i domini de l'home sota la regla: cap element físic de la creació tenia cap més propòsit que el de servir els de l'home. I encara que el cos de l'home es creés d'argila, ell no és senzillament part de la natura: va ser creat a imatge i semblança de Déu.

El cristianisme és la religió més antropocèntrica que el món ha conegut, especialment en la seva forma occidental. El cristianisme, en contrast absolut amb el paganisme antic i les religions asiàtiques (exceptuant, potser, el zoroastrisme), no només va establir un dualisme entre l'home i la natura, sinó que també va insistir que era la voluntat de Déu que l'home explotés la natura per al seu propi benefici.

A nivell de la gent comuna, aquest concepte va tenir un resultat interessant. En l'antiguitat, cada arbre, cada vessant, cada riera, cada muntanya tenia el seu propi esperit guardià. Abans que algú tallés un arbre, explotés una mina o malmetés una riera,

era important apaivagar l'esperit encarregat d'aquella situació particular i se l'havia de mantenir aplacat. Destruint l'animisme pagà, el cristianisme va fer possible l'explotació de la natura amb total indiferència envers els sentiments dels objectes naturals.

Es diu que l'Església va substituir l'animisme pel culte als sants. És veritat, però el culte als sants és funcionalment bastant diferent de l'animisme. El sant no és a tots els objectes naturals: habita en el cel. A més, un sant és completament humà: es pot abordar en temes humans. Els esperits en els objectes naturals, que en un principi havien protegit la natura de l'acció de l'home, van desaparèixer. El monopoli efectiu de l'home sobre l'esperit en aquest món es va confirmar i les antigues inhibicions per explotar la natura varen desaparèixer.

Una visió cristiana alternativa

Podria semblar que ens hem encaminat cap a conclusions irritants per a molts cristians. A causa que tant la ciència com la tecnologia són paraules benèfiques en el nostre vocabulari contemporani, n'hi ha que poden estar feliços amb les nocions que, primer, des d'una perspectiva històrica, la ciència moderna és una extrapolació de la teologia natural i, segon, que la tecnologia moderna es pot explicar, com a mínim en part, com una expressió del dogma cristià occidental voluntarista sobre la transcendència de l'home sobre la natura i del seu legítim domini sobre seu. Però, com reconeixem actualment, fa poc més d'un segle la ciència i la tecnologia –fins aleshores activitats bastant separades– es varen unir per donar a la humanitat poders que estan fora de control, si jutgem molts dels seus efectes ecològics. Si és així, el cristianisme comporta una immensa càrrega de culpa.

Personalment dubto que el desastrós impacte ecològic es pugui evitar senzillament aplicant més ciència i més tecnologia als nostres problemes. La nostra ciència i la nostra tecnologia han nascut de l'actitud cristiana respecte de la relació de l'home amb la natura, que és gairebé universalment sostinguda no tan sols per cristians i neocristians, sinó també pels que es consideren postcristians. Malgrat Copèrnic, tot el cosmos gira al voltant del nostre petit planeta. Malgrat Darwin, nosaltres no som pas, en els nostres cors, part del procés natural. Som superiors a la natura, la mensypreem i estem disposats a emprar-la per als nostres capricis més mínims. El recentment gover-

nador electe de Califòrnia, creient com jo però menys preocupat que jo, va donar una prova de la tradició cristiana quan va dir (segons s'afirma): "quan has vist un pi gegant de Califòrnia, els has vist tots". Per un cristià, un arbre no pot representar res més que un fet físic. El concepte de bosc sagrat és completament sagrat per al cristianisme i per a l'ethos d'Occident. Durant gairebé dos mil·lennis els missioners cristians han estat tallant boscos sagrats que consideraven objectes d'idolatria perquè suposaven un esperit en la natura.

Allò que fem per l'ecologia depèn de les nostres idees sobre la relació home-natura. Més ciència i més tecnologia no ens lliuraran de l'actual crisi ecològica fins que trobem una nova religió o repensem la nostra religió antiga.

L'actual i creixent pertorbació de l'ambient planetari és el producte d'una tecnologia i una ciència dinàmiques, originades en el món medieval d'Occident, contra el qual Sant Francesc es va rebel·lar de manera tan original. El seu desenvolupament no es pot pas comprendre històricament sense considerar una història d'actituds envers la natura, clares i profundament arrelades en el dogma cristià. El fet que la majoria de la gent no cregui que aquestes actituds siguin cristianes, és irrellevant. La nostra societat no ha acceptat cap nou sistema de valors per desplaçar els del cristianisme. Per tant, continuarem agreujant la crisi ecològica fins que rebutgem l'axioma cristià que la natura no té cap altra raó de ser que la de servir l'home.

El més gran revolucionari espiritual de la història d'Occident, Sant Francesc, va proposar el que al seu parer era una visió cristiana alternativa de la natura i la seva relació amb l'home: va intentar substituir la idea de l'autoritat humana sense límits sobre la creació per la idea de la igualtat entre totes les criatures, l'home inclòs. Sant Francesc va fracassar. Tant la nostra ciència com la nostra tecnologia actuals estan tan penetrades per l'arrogància cristiana ortodoxa envers la natura, que no es pot esperar que puguin solucionar la nostra crisi ecològica. Com que l'arrel del nostre conflicte és tan profundament religiosa, el remei ha de ser també essencialment religiós, l'anomenem així o no. Hem de repensar i ressentir la nostra natura i el nostre destí.

Preneu el text complet de White a la nostra pàgina de documentació complementària: latinoamericana.org/2010/info